

RECORDANT A MOSSÈN JAUME BALMES

Josep Maria Montiu de Nuix

Hi ha personalitats tan importants que arriben a merèixer un especial record, i, fins i tot, un record perenne.

Jaume Balmes i Urpià (1810-1848)¹ és un català il·lustre, un català universal, un gran català. Segons el gran intel·lectual Mons. Josep Torras i Bages, “El lector que el conegui concedirà sense dificultat, que l’esperit de Balmes serva d’una manera eminent les qualitats de l’esperit català”². Segons aquest gran pensador, l’esperit català es “personifica en els nostres dies en l’immortal autor d’*El Protestantismo comparado con el Catolicismo*”³, Jaume Balmes. “La manera de Balmes és, doncs, molt catalana”⁴. Segons el parer de Menéndez Pelayo: “Balmes és el geni

català, pacient, metòdic, sobri, molt més analític que sintètic, il·luminat per la torxa del sentit comú, agafat sempre a la realitat de les coses, de la qual agafa forces, com Anteu del contacte de la terra. Amb ell no hi ha perill a extraviar-se, perquè té en grau eminent el do de la precisió i de la seguretat”⁵. Balmes ocupa un lloc important en la història de Catalunya, particularment en la història del pensament a Catalunya.

Tothom sap que el nom de Balmes està especialment associat a dues ciutats: Vic, la seva ciutat natal, i Cervera, on fou alumne i professor de la seva Universitat. Com és natural, no fa gaires anys a aquesta ciutat s’hi va celebrar el centenari del seu naixement⁶. Balmes

¹ En tot el que segueix les citacions, si corresponen a textos castellans, venen traduïdes al català.

² CURA-PELLICER, L. *Etopeya de Balmes. Conferencia pronunciada en la Sesión que la Ciudad de Vich dedica todos los años a su preclaro hijo Jaime Balmes, el día 9 de julio de 1957 y organizada por su Excm. Ayuntamiento*, Imprenta Portavella, Vic, p. 62.

³ *Ibidem*, p. 62.

⁴ *Ibidem*, p. 62.

⁵ *Ibidem*, p. 62.

⁶ Hi va haver celebracions del centenari de Balmes a Cervera i a Barcelona. Així, a Cervera, organitzat per la UNED i per Balmesiana, el 24 de febrer de 2011, va haver-hi un acte acadèmic presidit per Mons. Xavier Novell i Gomà, amb el Dr. Enric Martínez com a moderador, i on van intervenir també els doctors J. Barraycoa, M. A. Belmonte i J. M. Montiu. A Barcelona, Balmesiana, entre altres actes, hi va haver les dues jornades acadèmiques

Fotografia Jordi Prat.

és, des de sempre, component de la fisonomia històrica de Cervera.

Jaume Balmes ha destacat per la seva poderosa capacitat de raonament, per la genialitat de la seva intel·ligència. Cal subratllar la seva gran importància en els àmbits filosòfic i apologetic. És autor d'obres com "*Filosofia fundamental*", "*El protestantismo comparado con el catolicismo en sus relaciones con la filosofia europea*", "*El Criterio*",...⁷ Jaume Balmes "és un dels pensadors més importants de l'Espanya del segle XIX. Ha estat considerat 'ornament i llum de la gent hispana' (S. S. Pius IX) i 'Prncep de l'Apologètica Moderna' (S. S. Pius XII)"⁸. Només un geni pot arribar a aconseguir en tants pocs anys de vida, i havent passat per tantes dificultats i desgràcies, mostrar tant grandíssima capacitat intel·lectual i tant grandíssims

Bust de Jaume Balmes.
Fotografia Ramon Armengol.

que acte seguit es refereixen. El 15 de desembre de 2010 va haver-hi la jornada "Balmes, filòsof", amb el Dr. E. Martínez com a moderador, intervenint-hi també els doctors F. Widow, M. Anglés, J. M. Montiu. El 24 de febrer de 2011, va haver-hi l'acte "Homenatge a Jaume Balmes, en el bicentenari del seu naixement". Fou presidit pel Dr. J. Martínez Porcell, intervenint-hi també els doctors V. Igual, J. J. Gallego, C. Vilanou, M. A. Belmonte i J. Barraycoa. La prestigiosa revista "Espiritu", en un número monogràfic, el 142, "En el bicentenari de J. Balmes (1810-2010)", va publicar, d'aquestes conferències, les de Vicente Igual, J. M. Montiu, Miquel Àngel Belmonte, Felipe Widow, Conrad Vilanou, Giovanni Turco i Javier Barraycoa.

⁷ La seva gran obra filosòfica és "*Filosofia fundamental*". La seva gran obra d'apologètica és "*El protestantismo comparado con el catolicismo en sus relaciones con la civilización europea*". La seva obra més popular és "*El Criterio*".

⁸ MONTIU-DE NUIX, J. M. *Cridats a la santedat*, Claret, Barcelona 2014, p. 11.

fruits intel·lectuals. La seva producció ja va ser molt important, però era immens el que es podia esperar de la seva persona cas que hagués aconseguit viure uns quants anys més.

Tantes vegades s'observa en grans caps que hi ha forts desequilibris intel·lectuals. Així, a la història de la filosofia hi trobem personalitats verdaderament singulars, rares, estranyes. En canvi, Jaume Balmes, a més de ser molt intel·ligent, és, alhora, una persona totalment equilibrada, molt humana. Jaume Balmes és el *doctor humanus*. Els seus escrits són de gran categoria, canyella fina, or pur, molt nutritius per a l'esperit, plens de sentit comú i de bon sentit.

Jaume Balmes fou també un sacerdot

Pintura de Jaume Balmes, situada a la cel·la de la residència Mare Janer. Fotografia Ramon Armengol.

catòlic, dotat d'una gran fe, posseïdor de fortes i profundes conviccions catòliques. Balmes, per raó de la seva gran intel·ligència i del seu gran llegat intel·lectual, és recordat principalment pel seu gran cap. Però, a més de ser un gran cap, va ser un gran cor, una persona molt exemplar, un model de catòlic. Segons el que fou canonge magistral

de Vic, mossèn Dr. Lluís Cura Pellicer, "Balmes fou sacerdot no menys virtuós que docte"⁹.

⁹ CURA, L. o. c., p. 63.

1. El cor de Balmes

L'exemplaritat del prevere Jaume Balmes és quelcom que està fora de tot dubte. El Papa Pius XII va proposar als sacerdots espanyols, com a models a seguir, dos sacerdots catalans, mossèn Jaume Balmes i el pare Claret¹⁰. Precisament, el pare Ignasi Casanovas, que fou un dels grans pares jesuïtes catalans del primer terç del segle XX, i que és el gran biògraf de Balmes, i dels més grans coneixedors d'aquest, és de l'opinió que Jaume Balmes és un sant. Tot i ser només una opinió, resulta molt significativa. Diu així: "Balmes no solament té una voluntat forta, sinó una voluntat bona; no és només un heroi, sinó un sant"¹¹.

Aquest jesuïta destaca també diverses virtuts en Balmes. Així, per exemple, parla de la "seva puresa angèlica". "Aquell candor de nen, el va guardar i el va perfeccionar tota la vida; només que si, quan era petit, es podia comparar a una flor delicadíssima, quan era gran era un diamant duríssim i clar com la llum del cel. No hi ha taca ni ombra en una vida com la seva, (...)"¹².

2. El cap de Balmes

Per al catedràtic Eudald Forment Giralt¹³, Jaume Balmes "ha estat sempre

reconegut com una de les grans figures de la filosofia cristiana espanyola"¹⁴. També afirma que ha estat considerat com a menys important del que realment és. Això possiblement s'explica perquè s'hauria vist amb mals ulls la independència del seu pensament i la seva formació principalment de tipus eclesiàstic. Balmes és un dels filòsofs més importants del segle XIX a Espanya: "un dels autors més importants d'aquest segle: Jaume Balmes"¹⁵.

Per a Luis Martínez Gómez, important historiador de la filosofia, "Jaume Balmes, format (...) a Cervera, és el més potent esperit filosòfic espanyol de la primera meitat del segle XIX"¹⁶.

Menéndez y Pelayo afirma que Balmes i Donoso Cortés compendien el moviment catòlic a Espanya des de 1834¹⁷. Per al poeta Mn. Cinto Verdaguier, entre les persones aleshores vives, Jaume Balmes, en saviesa, i Claret,

de metafísica de la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona, director general de la Societat Internacional Tomás d'Aquino, acadèmic ordinari de la Pontificia Acadèmia Romana de Sant Tomàs (membre del seu consell directiu),...

¹⁴ FORMENT-GIRALT, E. *Historia de la filosofia tomista en la Espanya contemporànea*, Encuentro, Madrid 1998, p. 15.

¹⁵ *Ibidem*, p. 15.

¹⁶ MARTÍNEZ-GÓMEZ, L. *Síntesis de historia de la filosofia española*, en HIRSCHBERGER, J. *Historia de la filosofia*, II, Herder, Barcelona 1986, p. 483.

¹⁷ TREDICI, *Breve curso de historia de la filosofia*, p. 254: "Balmes i Donoso compendien, diu Menéndez Pelayo, el moviment catòlic a Espanya des de l'any 1834."

¹⁰ PIO XII, *Alocució al Pontificio Colegio Español de Roma* (Roma, 8.VII.1943).

¹¹ CASANOVAS, I. *Balmes, su vida, sus obras y su tiempo*, Balmes, vol. 1, Barcelona 1942, p. 283.

¹² *Ibidem*, p. 259.

¹³ Eudald Forment Giralt va néixer a Barcelona l'any 1946. És un important filòsof català. En la seva vida hi trobem, per exemple: catedràtic

en santedat¹⁸, eren, els dos gegants de l'Església catalana.

3. Balmes i Morente

Manuel García Morente (1886-1942) és un filòsof realment important¹⁹. Un gran filòsof, el catedràtic Antonio Millán Puelles, ha dit que Morente és “un dels pensadors espanyols més insignes i representatius de la primera meitat del segle XX”²⁰. Però, un greu prejudici contra la figura de Manuel García Morente ha fet que al convertir-se al catolicisme i ser ordenat sacerdot, passes a ser menys valorat.

En aquest article, fins ara, hem

fet referència només a opinions de prestigiosos i eminents pensadors catòlics sobre la persona i el pensament de Balmes. Resultaria doncs interessant saber que en pensava de Balmes el doctor Manuel García Morente, quan aquest defensava una raó que afirmava ser incompatible amb la fe, raó per la qual la seva actitud era d'estar contra la religió catòlica. És a dir, què en pensava quan ell estava en les antípodes del pensament balmesià, i, per tant, quan es trobava en la millor disposició possible per a poder menysprear la filosofia cristiana de Balmes. Acte seguit, doncs, examinarem què en pensava.

Manuel García Morente, parlant del moment en el que s'acostuma a posar l'origen de la filosofia contemporània a Espanya, diu: “Són dos esdeveniments d'importància, dos noms, dues obres de importància, les que inicien aquest moviment filosòfic a Espanya: una, el pensament filosòfic del català Jaume Balmes; altra, l'esforç (...) de Julián Sanz del Río (...)”²¹. “Balmes va tenir a Espanya una influència formidable; de Balmes parteixen totes les direccions del pensament filosòfic catòlic en la Espanya moderna, actual. La influencia de Balmes va ser primer a (...) Catalunya (...); allí va tenir la filosofia de Balmes una difusió extraordinària, no només en el món catòlic, sinó també entre els que

¹⁸ VIÑAS, J. M. – BERMEJO, J. *San Antonio Maria Claret. Escritos autobiográficos*, BAC, Madrid 1981, p. 25: “(...) entre els grans homes del segle XIX va suscitar (Déu) a Antoni Maria Claret (S. S. Pius XI)”; *Ibidem*, p. 25: “Claret ha servit a l'Església 'com el que més' (S. S. Pius XII)”.

¹⁹ Sobre Manuel García Morente es pot consultar, entre altres, els següents llibres: GARCÍA-MORENTE, M. *Idea de la Hispanidad*, Homologens, Madrid 2008. (Biografia de G. Morente, per J. M. Montiu; Pròleg del catedràtic Eudald Forment Giral); MONTIU-DE NUIX, J. M. *Manuel García Morente. Vida y pensamiento*, Edicep, Valencia 2010. (Pròleg del Sr. Bisbe Mons. Jaume Traserria); MONTIU-DE NUIX, J. M. *Dr. Manuel García Morente, el catedràtic: de cosmovisión sin Dios a llama de amor*, Edicep, Valencia 2011. (Pròleg del catedràtic Eudald Forment Giral); MONTIU-DE NUIX, J. M. O. Autorovi, en GARCÍA-MORENTE, M. *Manuel García Morente. Příbeh Konverze. Neobyčejná událost a deník duchovních cvicent*, Triton, Vykánska Praha 2014; GARCÍA-MORENTE, M. *El Hecho extraordinario*, Bibliotheca Homo Legens, Madrid 2018. (Estudi introductori del catedràtic Manuel Guerra Gómez, epílegs del catedràtic Eudald Forment Giral y del Dr. J. M. Montiu).

²⁰ MILLÁN-PUELLES, A. *Prólogo*, en GARCÍA-MORENTE, M. *Escritos desconocidos e inéditos*, BAC, Madrid 1987, p. XI.

²¹ GARCÍA-MORENTE, M. *La filosofía en España*, en GARCÍA-MORENTE, M. *Obras completas, I/2*, Fundación Caja de Madrid – Ed. Anthropos, Madrid – Barcelona, 1996, p. 416.

s'apartaven més o menys de l'ortodòxia catòlica”²².

En definitiva, fins i tot un Manuel García Morente, quan vital e intel·lectualment estava en les antípodes de Balmes, en la seva honestetat intel·lectual va arribar a reconèixer la importància de Jaume Balmes, i, això, tant per a la filosofia com per al pensament catòlic.

4. Conclusió

Hem vist que tant eminents autors catòlics, de gran preparació en les respectives matèries, com també un gran filòsof que llavors era contrari al cristianisme, han reconegut una gran importància en l'obra intel·lectual de Jaume Balmes. Conflueixen doncs en el reconeixement de la seva importància tant la perspectiva catòlica com també l'anticatòlica. Això és senyal que n'hi ha prou al respecte amb una mirada perspicaç, intel·ligent, objectiva.

Notem també al respecte que el coneixement filosòfic consisteix en un coneixement de sola llum natural, de la raó, sense la fe. Això fa que persones de conviccions diferents, com, per exemple, un catòlic i un no catòlic, coincideixin en filosofia ja que per això n'hi ha prou en acceptar la raó i la veritat trobada amb la raó. La filosofia doncs és útil com a instrument per al diàleg, constituint un pont d'unió. A més, el pensament de Balmes, com a bon filòsof, és “Pensament clar, serè, (...)”, conciliador”²³.

²² *Ibidem*, p. 417.

²³ CURA, L. o. c., p. 62.

Al mateix temps, com ja s'ha dit, és molt important la relació de Jaume Balmes amb la ciutat de Cervera. Molts cerverins hem sentit parlar de Balmes, però potser no molts han tingut contacte directe amb les seves obres. Per això mateix, per a molts la lectura directa d'aquestes pot esdevenir una interessant descoberta, elevadora de l'esperit²⁴. Això val tant si es triguen obres més senzilles com “El Criteri”, “*La religión demostrada*”, com també si s'opta per obres més elevades d'aquest mateix autor. Potser aquest estiu pot ser una bona ocasió per fer aquesta descoberta.

²⁴ MONTIU-DE NUIX, J. M. *La lògica de Balmes*, en “Espiritu” 142 (Barcelona 2011), p. 221: “El geni català Gaudí va aconseguir dissenyar i alçar un grandios edifici de bellesa a imitació de la naturalesa, lloança en pedra del Creador, el temple de ‘La Sagrada Família’. Un altre geni català i catòlic exemplar, Jaume Balmes, des de la inspiració tomista i des de l'observació de la naturalesa cognoscitiva de l'home amb el seu llibre ‘El Criterio’, aconseguí construir un gran firmament lògic de veritat, ple d'estels i de torxes, esplendor d'Aquell que és la Veritat, veritable Sol. I, ‘tot il·lustrat, dirigit, elevat per la religió: heus aquí l'home complet, l'home per excel·lència. En ell la raó dona llum, la imaginació pinta, el cor vivifica, la religió divinitza’.”; cf. IDEM, *Balmes, in memoriam: el ‘ser’ como catedral o la transparencia del ser*, en “Liturgia y Espiritualidad” 7-8 (Barcelona Julio – Agosto 2011) 426-430. (Revista vinculada a l'Institut Superior de Litúrgia i a l'Institut de Teologia Espiritual de Barcelona).